

ФІЛОСОФІЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ: В ПОШУКАХ НОВОЇ ПАРАДИГМИ

У сучасному науковому лексиконі термін "конкурентоспроможність" став майже ключовим та "обов'язковою одиницею" аналізу у дискурсах, що претендують на статус наукового знання. У межах кожного з цих дискурсів формується власний "дисциплінарний профіль" конкурентоспроможності. Так, у межах конкретних економічних дисциплін інтенсивно розробляється "офіційна" ринкова версія явища, згідно з якою конкурентоспроможними (або неконкурентоспроможними) визнаються і товари [1], і ціни [1, 2] і суб'єкти розвитку [1, 2], і системи збуту та менеджменту [2] тощо. На загальнонауковому рівні критерій конкурентоспроможності активно експлуатується в обґрунтуванні "конкурентоспроможної" теорії, "конкурентоспроможної" методології та "конкурентоспроможного" мислення [3], – тобто у когнітивному, культурологічному чи психологічному вимірах. Така теоретична багатозначність і широта використання поняття конкурентоспроможності є свідченням того, що, з одного боку, воно стало одним із найважливіших атрибутів людського буття, а з іншого – про проблематичність сучасного стану теорії конкурентоспроможності як галузі наукового знання.

Проблема конкурентоспроможності – явище об'єктивне. Коли наука еволюціонує, вона втрачає те, що їй не потрібно у даний час – зазначав лауреат Нобелівської премії В. Леонт'єв. У сучасній теорії конкурентоспроможності із трьох її функцій як наукового знання: опис, пояснення та узагальнення, останні дві майже втрачені.

У перебігу дискусії навколо феномену конкурентоспроможності сьогодні домінуючим є історичний підхід, прибічниками якого, як зазначають деякі автори, широко представлене виробництво фрагментованого знання – дескриптивного та атрибутивного опису конкурентоспроможності, - значущість якого зберігається лише у межах певної реальності,

приміром, високотехнологічної галузі, надійного автомобіля "Toyota", високоякісного верстата "Singer" чи унікальної системи постачання фірми "Caterpillar". Дескриптивний опис конкурентоспроможності в історичних дослідженнях займає, нерідко, по кілька сторінок, відображаючи техніко-економічну строкатість явища. Атрибутивний опис, навпаки, концентрує увагу на ключовій ознаці конкурентоспроможності, якою, як правило, визнається здатність (міра здатності) об'єкта чи суб'єкта до конкуренції.

Теоретичний дискомфорт при дескриптивному та атрибутивному описі конкурентоспроможності полягає не тільки у тому, що смисл даного поняття визначається калькуванням – буквальним перекладом поняття з іноземного його словосполучення (наприклад, *saracite a la concurrence* – "здатність до конкуренції" – франц.), яке лише частково описує явище, але не розкриває його зміст та роль у системі інших економічних явищ. Головна проблема полягає у тому, що одна й та ж субстанція – "здатність до конкуренції" – відносно суб'єкта конкуренції (індивідууму, підприємства чи країни) виступає як атрибут когнітивного походження, а відносно об'єкта конкуренції (товару, послуги), – як атрибут матеріально-уречевленого походження.

На науково-філософському рівні пізнання дескриптивний та атрибутивний описи конкурентоспроможності відображають два протилежних підходи до теоретичної рефлексії суб'єкта економічного розвитку: перший пов'язує базовий момент пізнання з предметно-перетворюючою діяльністю, інший – з індивідуальністю суб'єкта розвитку. При абсолютизації однієї із сторін соціально діючого суб'єкта – предметної діяльності чи суб'єктної індивідуальності – "поза кадром" залишається або суб'єктна, або об'єктна сторона конкурентоспроможності, і складається неповний (зрізаний) образ явища.

Теоретичному осмисленню феномена конкурентоспроможності сприяє поворот до філософії позитивізму, який відбувається сьогодні у межах Нової або постнекласичної науки. Його головний принцип "немає об'єкта без суб'єкта (пізнання)" є домінуючим у науковому аналізі будь-якого явища соціально-економічного життя у тому числі й конкурентоспроможності. Згідно з ним теоретична рефлексія конкурентоспроможності має здійснюватися за схемою "суб'єкт – діяльність – результативність (конкурентоспроможність)". У цій схемі охоплюються усі

компоненти соціально-діючого суб'єкта: суб'єктна індивідуальність ("Я – свідомість"), свідома предметно-перетворююча діяльність ("свідомість – час/простір") і результат діяльності – конкурентоспроможність суб'єкта розвитку. За такою схемою "конкурентоспроможних" якості, ціни, швидкості, витрат, технології тощо не існує. Результативність розумних дій суб'єкта, який під "дамоклевим мечем" обмежень і вимог ринку приймає рішення щодо якості, ціни, витрат тощо, виступає як конкурентоспроможність суб'єкта розвитку за якістю, за ціною, за швидкістю, за витратами, за технологією тощо.

Наведена методологічна схема визначає й сутність поняття конкурентоспроможності як особливого функціонального стану системи економічного розвитку, а саме: розвитку, як процесу взаємодії його соціального, природного та діяльнісного начал; розвитку, суб'єктом якого виступає індивід, контактна група або складна соціальна структура; розвитку, структурованого у просторі та у часі, результативність якого характеризує відносна позиція суб'єкта у конкурентному середовищі [4].

Отже, поняття "економічний розвиток" формує те, що можна визначити як корпус теорії конкурентоспроможності. Основу її складає конкуренція – процес, у перебігу якого власне й виникає конкурентоспроможність. Загальною передумовою виступає економічна поведінка (зв'язок-конституант), який визначає засіб існування та процес руху конкурентоспроможності. Сукупність корпусу, основи та передумови створює, хоча й у спрощеному вигляді, достатньо повне бачення інтегрованої теорії конкурентоспроможності у широкому її значенні. На методологічному рівні наукове ядро цієї теорії мають складати концептуальні положення:

- теорії власне економічного розвитку як сукупності уявлень щодо закономірностей діялісно-організованого буття людства;
- теорії конкуренції як форми й засобу координації суб'єкта економічного розвитку;
- теорії організаційної поведінки, що вивчає життєздатність суб'єкта розвитку у контексті ланцюга "поведінка-результативність".

Таким чином, запропонований підхід до аналізу конкурентоспроможності слід визначити як сутнісний. Він являє собою діалектичний підхід, який дозволяє інтерпретувати феномен у площині універсальної його основи на будь-якому рівні

емпіричного тестування – від мікроекономічного до міжнародного.

Література

1. Фатхутдинов Р. А. Конкурентоспособность организации в условиях кризиса: экономика, маркетинг, менеджмент. – М.: Издательство – книготорговый центр "Маркетинг", 2002. – 892 с.

2. Качалина Л. Н. Конкурентоспособный менеджмент. М. – 2002. – 398 с.

3. Отмахов П. Рационализм в экономической науке: теория и практика // Вопросы экономики – 1999. – №9. – 126 с.

4. Піддубна Л. І., Піддубна А. І. Конкурентоспроможність у новій системі координат // Економіка розвитку. Харківський державний економічний університет. – Харків. – 2004. – №2 (30). – 118 с.